

pillanatok tanúi lehetünk. Összetalálkozik egy idős pappal: „a háborúból jött, fiam?” Majd a pap felemelte a kezét, a férfi pedig megértve, mit akar, „lehajolt, hogy az elérje a homlokát. Érezte az ujjait, amint keresztet rajzol velük”. Latinul mondott valamit. Péntek Orsolya a drámai pillanatot, az emberi esendőség perceit átfordítja lírába, minden érzelgősség nélkül. Ezt olvashatjuk: „ha képes lett volna megszólalni, megkérte volna, hogy védje meg. Hogy ne kelljen visszamennie soha többé. Se oda, se New Yorkba. Hogy hadd maradjon itt, a négytornyú templom alatt, a dédapja városában. [...]Milyen lehet itt itthon lenni? – gondolta, és megindult az Irgalmasok utcáján lefele”. (340)

A regényt lezáró gondolatok újra E/1.-ben íródnak. A szerző életében ismét eltelt 10 év, becsavarogta Európát, ingázott Pest és Pécs között, nála volt az a régi fénykép. Egy hónapja halt meg a pécsi nagymamája, most tulajdonképpen búcsúzni jött a háztól, a várostól. Betért a Palatinusba, hallotta az előzőleg elhangzott párbeszédet. A fotót egy pincérkollégának tudta átadni, mert a kék szemű lány épp eltűnt a konyha mélyén. A szerző kiszédeleg a szállodából, és eltöpreng: „...tébláboltam gyermekkorom emlékfoszlányai közt. Pécsi lettem volna mégis, én, aki a városok közt ragadtam? Nem tudom, hogy történt, és mikor. Hogy egyáltalán voltam-e valaha valami más”. (342) Ezután látomásos képek sora következik, a kert leírása, Pécs történelme gyorsított filmkockákon elperegeve, majd egy szép, vigasztaló képpel zárul a könyv. A Zsolnay-negyedben (január 29-én) meglát a falon egy napozó lepkét. Mint a délvidéki városokban. „Nincs otthonom. Vagy ha van, hát 10-20 város ugyanannyi utcájában lakom a limesen belül. De a világ immár bejárható”. (352) Ez épp oly ritka csoda, mint ez a lepke a falon télvíz idején. Vagy az, hogy valaki idetéved Ad Flexumból, és pont az erkélyével szemben ott pulzál, sziporkázik, ragyog a Vénusz a felhőtlen éjszakákon az égboltozaton, mint személyes védője, mint a város oltalmazója. Ez a város a Mérleg jegyében és a Vénusz házában áll. Magam is hazaérkeztem tehát.

(Péntek Orsolya: Vénusz jegyében/Pécs regénye, Kalligram, Bp., 2022)

MOSONYI KATA

A „saját akna”

A *Takarító férfi* fő színtere Norvégia. Kun András két korábbi művével, a *Boldog Északkal* (2014) és a *Megint hazavárunkkal* (2016) képez trilógiát. Az elbeszéltek sok részlete megegyezik az író életének eseményeivel és epizódjaival, ezért autofikcióként is olvasható. Főhőse és elbeszélője ugyancsak családos férfi; egyes szám első személyben meséli el kivándorlásuk, beilleszkedésük, idegenségük és új kötődéseik történetét, ugyanak-

kor azzal, hogy Medárdusnak nevezi, a szerző el is távolítja magától hőse életét és alakját.

Medárdus és családja, miután elhagyják Magyarországot, rövidebb franciaországi tartózkodást követően Északon, az Isten háta mögötti Kakashalmán kötnek ki, amelynek gondoskodóközpontjában segíti az ápoltak étkeztetését, és ugyanilyen megbízásból takarít is a rászoruló jogosultaknál. Furcsa módon, noha íróként határozza meg önmagát, és hazájában így is tartják számon, nem érzi különösebben megalázó munkáját, mi több, megértéssel igyekszik környezetéhez, a demens vagy autista gondozottakhoz viszonyulni. Egyfajta terápiaként éli meg a reá szabott feladatokat, ugyanis identitásproblémái, alvászavarai és halálfélelmei vannak. Hajnalonta azonban regényt ír. Ha a *Takarító férfit* ön-életrajzi elemeket (is) tartalmazó műnek fogjuk fel, akkor a kéziratot, a százezer szavas regényt, amellyel időközben elkészül, majd meg is jelentet egy magyarországi kiadónál, a *Boldog Északkal* vagy a *Megint hazavárunkkal* azonosíthatjuk.

A narrátor első mondata – „A kanyarban életem végére értem.” – egyfajta „halálperspektívát” nyit az elbeszéléshez, s bár a baleset, amely életre hívta, nem végződik tragédiával, senki sem sérül meg, minden további történet és esemény ennek árnyékában bontakozik ki előttünk. A nyitó mondat tehát csak metaforikusan igaz; de azzal, hogy ez a „vég” képi-
leg is manifesztálódik előttünk, mitikus jelentést vetít a történetre: „Az a nagy sötét tömeg volt ismeretlen, ami hirtelen felbukkant előttem. Szögletes formája alapján kamionnak tűnt a szembejövő sávban” (9). Kiderül ugyanis, hogy amit a baleset pillanatában maga előtt látott, mégsem lehetett teherautó, mivel az mögöttük jött a kanyarban. Ez az ismeretlenül továbbballó, titokzatos kamionszofőr egy órát és egy homlokpántot ajándékoz neki, amelyek révén a továbbiakban figyelmeztetést kap, ha vezetés vagy bármilyen más tevékenysége során váratlanul – mint a baleset idején – bealszik. Azért is misztikus mozzanat, mert a valóságban – a *Takarító férfit* több recenzense is kifejtette – nem biztos, hogy létezik ilyen szerkezet.

Az említett „feketeség” a továbbiakban az őszintétlenség foltját is jelenti majd a lelkiismeretén, mivel az igazságot, hogy nem a szembejövő sávból áttért kamion miatt rántotta félre a kormányt, nem vallja be sem a feleségének, Borinak, sem legjobb barátjának, Justinnak, noha több alkalommal ők is felfigyeltek már hallucinációira és zavartságára, amit ön-maga előtt kimerültségével és kialvatlanságával igyekszik igazolni. „Takarító férfit”-ként való megnevezése az elbeszélésben nem jelent feminista vagy a nemek egyenrangúságára vonatkozó reflexiókat, a foglalkozását jelöli csupán, miközben a lehető legtermészetesebb módon és elhatározással vállal részt – negyedik gyermeküket váró – felesége mellett a házimunkában és a gyermeke-nevelésben is. Ennek következtében azonban csak hajnalonta van ideje írásra, arra az intellektuális tevékenységre, amit leg-

főbb hivatásának tekint, s amellyel azonosulni tud. Munkaideje szabad perceiben olvas, s a takarítások kimaradása vagy gyorsított tempója révén nyert szabad intervallumokat fordítja testmozgásra: egy erdei úton, ahol rendszerint csak egy autista gyermeket sétáltató férfival találkozik, futni szokott. A munkaidőben történt könyvolvasás miatt azonban – noha csak a munkája elvégzését követően teszi – megrójják az igazgatóságon, utóbbi tevékenysége közben pedig folyton a lebukás veszélyétől retteg.

A Kakashalma megjelenítette norvég közösség sajátos módon viszonyul az idegenekhez: segítőkész, törvénytisztelő, de korántsem befogadó. Nem, vagy alig sikerül baráti kötődéseket kialakítaniuk a helyiekkel. Jellemző eset a feleség példája, aki – mert jobb kompetenciákkal rendelkezett – a presbiter lánya ellenében nyert diakónusi alkalmazást a helyi egyházközösségben, de a munkahelyén elutasítás és kirekesztés várja. Fokozza ezt, hogy a család képtelen eljátszani e teljes mértékben fogyasztóivá és kommersszé vált világban a buzgó hívők szerepét, ezért csakhamar kiközösítik őket.

Ellentmondásos, képmutató, illetve a mi számunkra (azaz kelet-közép-európaiak számára) szokatlan viselkedésformákat, természetesen, a norvégok is produkálnak. Öniróniájukra vall, hogy egy kanadai francia szerző, *Bevezetés a norvégok közé* című könyvét osztogatják a tanfolyamon, amelyet a magasan képzett bevándorlók integrálására szerveznek. Munkája során Medárdus is szembesül e világ számos kétarcúságával. A művelt Északról alkotott képünkkel ellentétben a lakások többségéből hiányzik a személyes könyvtár, s csak néhány sajátos kiadványt találhatni a polcokon, mint a *Két tucat gerinctúra a kakashalmi havasokban* vagy *A tűzifa története* című állítólagos bestseller, szakácskönyvek, elvértve egy-két norvég klasszikus; többnyire a *Viking Tülok* című helyi lapból tájékozódnak. Az olyan intellektuális igénynek, mint az olvasás, csak igen ritkán látja nyomát, például Astri, egy idős szállodatulajdonos lakásában, ahol ugyancsak takarítói munkát végez. Nem véletlen, hogy ő lesz azon kevés helyiek egyike is, akivel sikerül közelebbről is megismerkednie, akinek sorsa Justinével, a költő és mesterszakács haiti menekültével, Medárdus testi-lelki jó barátjával is összefonódik. Ő hozatja a haiti földrengésben megsérült fekete férfit – mivel fia elhunyt a természeti csapás során – Norvégiába, fizeti gyógykezeltetését és a beilleszkedésben is támogatja. És annak a két helyi lakosnak egyike is, akik – a menekültkolónia tagjain kívül – nem hivatalból jelennek majd meg Justin temetésén.

Feltűnő, hogy bizonyos helyzeteket mennyire másként ítélnék meg az ottaniak, illetve Medárdus és a hozzá hasonló bevándorlók, mi több, a magyar olvasók többsége is inkább utóbbiak meglátásaival tud azonosulni. Egyik jellemző példa Reidun, az autócenter (javítóműhely, használtautó-kereskedés és roncstelep) tulajdonosai, Karen és Ingelin fogyatékos lányának esete. Jómagam is visszalapoztam az első, róla szóló részletek-

hez ellenőrizni, nem emlékszem-e rosszul arra vonatkozóan, hogy lánygyermekről és nem fiúról van-e szó. Medárdus ugyanis idővel nemcsak takarítja Reidun lakását, hanem a céllövöldébe is ő kíséri el, ami az autista gyerekekben felgyülemelő belső feszültség levezetésére szolgáló terápia, minként a roncsstelepen folytatott munkája is, melynek során hegesztővel sajátos roncsszobrokat készít. Később a házi kisegítőnek alkalmazott férfi Reidun gondozását is maga végzi: segíti tisztálkodását, pelenkázását, öltöztetését és hajának gondozását, sőt, burjánzó arcszörzetének borotválását is elvégzi – mindezt szüleinek jelenléte nélkül. Ugyanakkor azonnal feljelentést tesznek ellene, amikor fényképeket készít a lány különleges szobrairól, hogy művészi tevékenységére felhívja az oslói galériák figyelmét. Ezek közül az egyiken, amelyet egyébként nem küld el sehova sem, véletlenül Reidun alakja is látszik hátulról, nyári, lenge öltözetben, kilógó pelenkával. Pornóképek készítésével vádolják meg. Később azonban mégsem viszik jogi útra a dolgot.

A magyarországi állapotokkal, párhuzamos helyzetekkel való összehasonlítások során azonban mégiscsak az előbbi, a furcsa szokásokkal, de öniróniával és belátással is rendelkező norvégok javára billen az összevetés mérlege. De a *Takarító férfi* más kirívó esetek révén is reflektál az elvándorlás aktuális kérdéseire. Kakashalmán például elkeverték házuk kulcsait, ezért sohasem zárják az ajtókat, de akkor sem fosztja ki őket senki, amikor nemcsak nem zárják be a bejáratit, hanem véletlenül napokra tárva nyitva hagyják. Budapesten viszont szerződéses albérlőjük veri át őket, mi több, mert időközben elhunyt, a közműveknél okozott hiány költségeit is rájuk hárítják. Még jellemzőbb példa, hogy lomtalanításkor saját pénzükön rendelnek konténert, amit az éj leple alatt szomszédaik degeszre tömnek szeméttel, majd az erődben lakó hajléktalanokra fogják a dolgot. Egy végeleáthatatlan és bürokratikus honosítási eljárás útvesztőit megjárva, gyerekeik kiábrándultságát látva, a szülők végül úgy döntenek, ahelyett hogy kívánnák ügyeik bizonytalan kimenetelű és idejű rendezését, egyszerűen „visszaszöknek” Norvégiába.

Nagyon érdekes a norvégiai táj leírása és megjelenítése a regényben. Egyszerre lenyűgöző és fenyegető, amit ún. beszélő nevek jeleznek. A Gyilkos kőnek hívott kőtomb a legendák szerint a helyieket szorongató dán adószedőkre zuhant, s csak több évszázaddal később derült fény az igazságra, nevezetesen, hogy a meggyilkolásukkal vádolt kakashalmiak ártatlanok. Nyugtalan zug a neve annak a településrésznek, ahol Medárdusék háza is áll, s ahol a hegy állandó kőomlással veszélyezteteti lakóit. Tavaszi olvadáskor a gleccserfolyó, vagy maga a gleccsermező leváló jégtömbjei okoznak tragédiát. A bevándorlók életében tehát nemcsak a belső, lelki táj omolhat össze, hanem a külső is állandó veszélyhelyzetet hordoz magában.

A baleset során átélt halál közeli élmény mellett az elbeszélő többször is tematizálja vagy reflektál erre a létélményre. Magyarországon és Kaskashalmán is „arat” a természetes vagy a tragikus halál. Bori ugyancsak terhes ikertestvére – mint hajdan édesanyjuk – érfalgengesség következtében veszi váratlanul életét, ami – egészen a Londonban elvégzett genetikai vizsgálatok eredményeiig – szorongással tölti el a házaspárt. Egy egész sor haláleset és temetés történik norvégiai életükben is. A gondoskodóközpont ápolottjai sorra elhunynak; sírba viszik különös vagy szomorú sortörténetüket, furcsa szokásaikat és bogaraikat, helyi legendákat és történeteket. Egyik otthoni gondozott, Justin szomszédja, Joard után viszont egy kutya, Birk marad gazdátlanul. Őt veszi magához a négygyermekes család, s lesz majd az állat valamilyen összekötő kapocs az elhunytak és a reájuk emlékezők között. Ugyanis – viperacsípés következtében – maga Justin is elhalálozik, nagy, fekete úrt hagyva maga után elsősorban Medárdus és nagyobbik lánya, Erzsikében. Feltéve, ha egyáltalán létezett, s nem csupán a főhős-elbeszélő egyik énje, identitásának egy kevésbé mutatott része tűnik el az életükből úgy, hogy a lehető legmélyebbre temeti önmagában ezt a személyiséget.

Justin alakját már a kezdetektől sok furcsaság övezi. A beilleszkedési program keretében nyelvtanulás céljából különböző munkahelyekre beosztott férfi a legváratlanabb helyeken tűnik fel: az autócenter szerelőműhelyében, a bevásárlóközpontban, ahova járnak, és kislányuk, Erzsiké azonnal bizalommal fordul hozzá, az ölébe ül, édességet fogad el tőle, később nagyon bensőséges viszonyba kerül vele. S noha kezdetben kicsit idegenkedik tőle, sőt, egyik álmában a gyermekeit (a családját) veszélyeztető halál képében jelenik meg, később maga is nagyon intim, a férfitársulat határain is túlmenő kapcsolatot ápol vele; Bori kórházi tartózkodása idején Justin egyszerűen beköltözik az otthonukba. A feleség megnyugtatóására ugyanakkor Medárdus nagyon felemás – reális viszonyok között egyáltalán nem kielégítő – magyarázatot ad: „Beköltözött hozzánk egy franciául beszélő néger menekült, aki most Misi ágyában alszik. Tök egyszerű. Mit kell ebből ügyet csinálni” (176). Korábban viszont a feleség gondolja, hogy az a néger lakik most náluk, aki a férj egyik regényének hőse: „Eddig úgy tudtam, hogy csak a regényedben létezik” (146). „Ez a néger nem az a néger. Véletlen egybeesés. Egyébként semmiben sem hasonlítanak” – feleli Medárdus. Aki Kun Árpád előbbi két regénye felől (is) olvassa a *Takarító férfit*, tudja, hogy az említett fekete férfi a *Boldog Észak* című regényben szerepel. Az is furcsa, hogy amikor munkája során Justin lakásában takarít, s a férfi távollétében belepillant az íróasztalán levő iratokba, illetve szétnéz a könyvespolcán, rájön, hogy egy költővel van dolga, aki szinte ugyanazt az irodalmat, ugyanazokat a költőket és verseket kedveli, mint ő. A kritika (Bonivárt Ágnes, Kortárs, 2023/2, 94.) arra is felhívta a figyelmet, hogy a regényben Justin Walternek tulajdoní-

tott vers valójában Kun Árpád költeménye. A két férfi különleges kapcsolatba kerül egymással: együtt élnek, gondoskodnak Medárdus családjáról, Justin együtt főz Erzsivel, a férfiak együtt mennek és meztelenkednek az uszodában – igaz ez utóbbit csak véletlenül, mert elsielve az automatikus mozdulatokat, már az öltöző ajtaja előtt letolják a fürdőnadrágjukat –, sőt, egy sítúra alkalmával egyszerre kapnak gyomorrontást, ürítenek és ragadnak a hóviharban a hegyi menedékház budijában. Ezt értelmezve, az olvasóban is felmerül, amivel maga az elbeszélő is kénytelen szembenézni, tematizálni a kérdést: minek során többször is elutasítja a gyanút, tagadja (maga előtt is?), hogy homoszexuális vonzalmal lenne. A hatás azonban épp a fordítottja lesz, mintha e többszöri tagadással éppen igazolná a feltevést. S ennek nyomán gondolhatjuk, hogy az a folytonos „menekülés”, amire Bori céloz vele kapcsolatban, erre vonatkozik: „Hova akarsz még menekülni?” (321). Ebben a kontextusban már sokkalta inkább érthető az elbeszélésbe iktatott, Haitin játszódó epizód, amit egyébként nemcsak irreálisnak és feleslegesen túlírtnak gondolunk, benne csodálatos gyógyulásokkal, romantikus sorstörténetekkel, Justin állandó „jelenlété”-vel, valamint különleges műhelyekkel, raktárokkal és az óceánig vezető, részletesen leírt alagúttal; amelynek kijárata egy partra vetődött (másutt meg egy mozaikképen szereplő) bálnához vezet, amit azonban nem sikerül megmenteniük, mert a helyi halászok egyszerűen lemészárolják és feldolgozzák. Ha Justint csak Medárdus énje egyik kivételésének tekintjük, azzal az ugyancsak külön Erzsi viselkedése is érthetővé válik; miért nem találják szokatlannak a szülők, hogy kislányuk egy, a negyvenes éveiben járó férfivel ápol bensőséges kapcsolatot, aki még a gyerekek altatásában is szerepet vállal, magyarázat arra is, hogy miért vált ki nála eltűnt (halála?) mély gyászt, viselkedésében visszafejlődést. Mert a kislány az apjának inkább ezt az énjét szerette, ezzel volt egy hülámhosszon. S nem utolsó sorban ott van Justin furcsa temetése is Joard, a volt szomszéd parcellája mellett, amelyre csak a központ főszakácsa, aki mesterfogásokat szeretett volna elsajátítani a főzésben kiváló férfitől, illetve Astri jön el, akivel a takarító férfinak közelebbi barátságot sikerül kialakítani. Mert a férfinak ezt az énjét a helyiek közül csak ők ketten ismerték?

S hova is temetik el Justint? Valóban a jelölt helyre, vagy pedig a Medárdus által vitt koszorú versfelirata adja meg a választ: „*Zuhanok és / zuhanok / a saját aknámban / önmagam / rétegein át...*”

(Kun Árpád: *Takarító férfi*. Magvető, 2022)

BENCE ERIKA